

у свою чергу забезпечується сукупністю п'яти ознак: правдиве подання, перевага суті над юридичною формою, нейтральність; передбачуваність; повнота.

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що наведене нами тлумачення поняття достовірності інформації є адекватнішим і може бути використане при експертному оцінюванні. Практично це означає, що інформаційні дані, відображені в первинних документах, реєстрах бухгалтерського обліку й фінансовій звітності, є достовірними, коли вони не містять істотних помилок, що можуть вплинути на остаточний фінансовий результат діяльності підприємства, тобто він є достатньо повним, більш надійнішим і сформований відповідно до норм ведення бухгалтерського обліку.

Наостанці відзначимо, що запропоноване тлумачення терміна «достовірність інформації» може бути використано на практиці при експертному оцінюванні, оскільки, з нашої точки зору, воно є більш точнішим і відображає сутність поставлених перед відповідними органами завдань. Більш того, використання запропонованого нами поняття достовірності інформації дає можливість у подальшому створити так звану шкалу недостовірності даних (коєфіцієнтів відхилень), які дозволять з достатньою точністю визначити кількість неточностей у фінансовій звітності.

ЕКСПЕРТНА ПРАКТИКА: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

С. І. Глуценко, завідувач сектору Сумського відділення Харківського НДІСЕ,
О. М. Ступак, молодший науковий співробітник Сумського відділення Харківського НДІСЕ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ЩОДО РОЗРАХУНКУ РОЗМІРУ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ВНАСЛІДОК НЕЗАКОННОЇ ВИРУБКИ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ДЕРЕВ

Розглянуто особливості проведення судово-економічних експертиз, пов'язаних із розрахунком розміру шкоди, заподіяної знищенням або пошкодженням дерев у межах населених пунктів і в лісі. Наведено нормативні та законодавчі акти України, що регулюють питання визначення розміру шкоди, заподіяної юридичними чи фізичними особами зеленим насадженням у межах населених пунктів і в лісі.

Рассмотрены особенности проведения судебно-экономических экспер-

тиз, связанных с расчетом размера ущерба, нанесенного уничтожением или повреждением деревьев в пределах населенных пунктов и в лесу. Приведены нормативные и законодательные акты Украины, регулирующие вопросы определения размера ущерба, причиненного юридическими или физическими лицами зеленым насаждениям в пределах населенных пунктов и в лесу.

В Україні останнім часом збільшується кількість злочинів, пов'язаних з незаконною вирубкою та пошкодженням дерев як у межах населених пунктів, так і в лісових зонах, відповідальність за вчинення яких передбачено ст. 246, 356 КК України¹.

Як показує експертна практика, за знищення зелених насаджень у межах населених пунктів здебільшого обвинувачуються фізичні особи або приватні підприємці. У той самий час кримінальні справи за незаконну вирубку дерев у лісових зонах все частіше порушуються стосовно посадових осіб державних лісових господарств. Як правило, зловживаючи своїм службовим становищем, працівники лісгоспів отримують спеціальні дозволи на вирубку лісових насаджень, використовуючи у своїх цілях такі важливі лісогосподарські заходи, як доглядові та санітарні рубки дерев, що передбачають періодичне вирубування дерев з метою поліпшення породного складу насаджень, підвищення їхньої якості, продуктивності й біологічної стійкості, посилення водоохоронно-захисних функцій та інших корисних властивостей лісу.

Проведеними Державною екологічною інспекцією перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства при використанні лісових ресурсів установлюється, що замість хворих, пошкоджених і сухостійних дерев вирубається здорова та сироростуча деревина, що призводить до заподіяння шкоди навколишньому середовищу в цілому і лісу зокрема. При розслідуванні кримінальних справ даного напрямку перед слідчим постає питання щодо визначення розміру шкоди, заподіяної знищенням або пошкодженням дерев у межах населених пунктів і в лісі, у зв'язку з чим призначаюся судово-економічні експертизи.

Проаналізувавши результати наукових досліджень із питань теорії та практики судової експертизи, ми звернули увагу на те, що запропонованій темі до теперішнього часу увага не приділялась.

Лісові відносини в Україні регулюються Конституцією України, Лісовим кодексом України², Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища»³, іншими законодавчи-

¹ Див.: Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

² Див.: Лісовий кодекс України : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3852-XII, у редакції Закону України від 8 лют. 2006 р. № 3404-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

³ Див.: Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. —

ми актами України, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

Відповідно до ст. 2 Лісового кодексу всі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, і від права власності на них, становлять лісовий фонд України та перебувають під охороною держави. Зелені насадження в межах населених пунктів (парки, сади, сквери, бульвари тощо) не належать до лісового фонду України. Відносини в цій сфері регулюються законами України «Про благоустрій населених пунктів»¹, «Про рослинний світ»², «Про охорону навколишнього природного середовища».

Що стосується державного контролю за використанням та охороною лісів і зелених насаджень у межах населених пунктів, то нормами чинного законодавства передбачено таке:

— державний контроль за охороною, захистом, використанням і відтворенням лісів здійснюється Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, з питань лісового господарства, органами виконавчої влади з питань лісового господарства та з питань охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, територіальними органами центральних органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, з питань лісового господарства, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом (ст. 94 Лісового кодексу України);

— державний контроль за використанням і охороною лісів та іншої рослинності належить до компетенції спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів і його органів на місцях (ст. 20 Закону № 1264-ХІІ).

Отже, виходячи з норм чинного законодавства, контроль за використанням і охороною лісових ресурсів та зелених насаджень у межах населених пунктів покладається на спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів і його органи на місцях.

Важливо відмітити, що, виходячи з поняття «незаконне знищення», питання законності вирубки лісових ресурсів і зелених насаджень у межах населених пунктів фізичними чи юридичними особами має правовий характер. Відсутність в експертів-економістів повноважень щодо встановлення законності здійснення

Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua> (далі – Закон № 1264-ХІІ).

¹ Див.: Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 6 верес. 2005 р. № 2807-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

² Див.: Про рослинний світ : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 591-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

господарських операцій накладає обмеження на вирішення ними питань, пов'язаних з визначенням розміру шкоди, заподіяної внаслідок незаконної вирубки дерев на певній ділянці лісу.

На розгляд судово-економічної експертизи здебільшого ставляться питання щодо документального й нормативного обґрунтування розрахунків розміру шкоди, заподіяної внаслідок незаконної вирубки або пошкодження дерев у лісі та в межах населених пунктів, складених державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища.

Однак експертна практика показує, що при розслідуванні кримінальних справ цієї категорії слідчі іноді намагаються перекласти на експертів-економістів деякі питання, вирішення яких належить до їхніх службових обов'язків. Так, у непоодиноких випадках постанови про призначення судово-економічних експертиз містять не тільки питання щодо дослідження документального обґрунтування визначеного розміру шкоди, а й питання законності проведених вирубок лісу та зелених насаджень у межах населених пунктів. Неприпустимість порушення перед експертом правових питань закріплена в постанові Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 8¹.

Питанню відмежування спеціальних і юридичних знань присвячено праці багатьох не тільки українських, а й зарубіжних науковців і практиків. Зокрема, М. П. Яблоков² зазначає, що всі юридичні питання, незалежно від того, до якої галузі права вони належать, котрі виникають у процесі кримінального судочинства й особливо на стадії попереднього розслідування, повинні вирішуватися суб'єктами зазначеної діяльності – слідчими, прокурорами та суддями самостійно. Аналогічної точки зору дотримуються Н. Ф. Водоп'ян³, В. Ю. Шепітько⁴, Ф. М. Джавадов і А. А. Салимов⁵.

¹ Див.: Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 1997 р. № 8 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

² Див.: Яблоков Н. П. К вопросу о возможности использования в уголовном судопроизводстве письменных заключений специалистов-правоведов / Н. П. Яблоков // Сучасні проблеми розвитку судової експертизи : зб. матер. засід. «круглого столу», присвяч. 10-річчю створення Севастоп. відділення Харків. наук.-дослід. ін-ту суд. експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Севастоп., 10–11 черв. 2010 р.) / МЮУ, ХНДІСЕ. — Х. : ХНДІСЕ, 2010. — С. 11–13.

³ Див.: Водоп'ян Н. Ф. Межі компетенції експерта-економіста при виконанні судово-економічних експертиз / Н. Ф. Водоп'ян // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. праць. — Х. : Право, 2008. — Вип. 8. — С. 464–470.

⁴ Див.: Шепітько В. Ю. Проблемы использования специальных знаний в уголовном судопроизводстве / В. Ю. Шепітько // Сучасні проблеми розвитку судової експертизи. — С. 7–9.

⁵ Див.: Джавадов Ф. М. Роль юридических знаний в повышении квалификации судебных экспертов естественнонаучного профиля / Ф. М. Джавадов, А. А. Салимов // Судова експертиза. Сучасний стан та перспективи розвитку : тези доповідей. — К., 2010. — С. 49–55.

Отже, у справах, пов'язаних з визначенням розміру шкоди, заподіяної внаслідок незаконного знищення або пошкодження дерев, на розгляд судово-економічної експертизи доцільно ставити тільки питання щодо документального та нормативного обґрунтування розрахунків розміру шкоди, проведених відповідними контролюючими органами.

При проведенні експертиз цього напрямку перш за все необхідно звернути увагу на наявність в матеріалах кримінальної справи розрахунку розміру шкоди, складеного державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища. При виконанні експертиз щодо обґрунтування розрахунку розміру шкоди, заподіяної внаслідок незаконної вирубки або пошкодження дерев, експерти керуються вимогами таких нормативних документів:

— постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 665¹, якою затверджено такси² для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами незаконним вирубуванням і пошкодженням дерев;

— постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 1999 р. № 559³, якою затверджено такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної підприємствами, установами, організаціями та громадянами зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів унаслідок знищення або пошкодження дерев.

Такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів, встановлено залежно від діаметра знищеного або пошкодженого дерева в корі біля шийки кореня, ступеня пошкодження дерева (тобто пошкоджене до ступеня припинення чи до ступеня неприпинення росту) та породи дерева. На розмір такс, які застосовуються для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу, крім зазначених ознак, впливають також якісні характеристики деревини (сухостійна чи сироростуча).

Розмір шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах населених пунктів і в лісі, визначається як добуток кількості знищених або пошкоджених дерев та такси, встановленої для відповідної категорії деревини.

¹ Див.: Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу : постанова Кабінету Міністрів України від 23 лип. 2008 р. № 665 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua> (далі – Постанова № 665).

² Такса (лат. taxa – оцінювати) – встановлений органами влади розмір тарифів, цін, оплати [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vedomosti.ru>, <http://dic.academic.ru>.

³ Див.: Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів : постанова Кабінету Міністрів України від 8 квіт. 1999 р. № 559 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua> (далі – Постанова № 559).

При проведенні експертиз слід звернути увагу на те, що, починаючи з 1 січня 2009 р., проводиться індексація затверджених Постановою № 665 такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу, згідно з Порядком, затвердженим цією самою постановою. Індексація проводиться за формулою

$$H_i = H_n \times I / 100,$$

де H_i – проіндексований розмір такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу в поточному році, грн з копійками (з округленням до двох десяткових знаків) за одну одиницю; H_n – проіндексований розмір такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу в попередньому році, грн з копійками (з округленням до двох десяткових знаків) за одну одиницю; I – індекс споживчих цін (індекс інфляції) за попередній рік, %.

Індексація такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів унаслідок знищення або пошкодження дерев, затверджених Постановою № 559, не передбачена.

При вирішенні експертом питань щодо обґрунтованості розрахунку розміру шкоди, заподіяної внаслідок незаконного знищення або пошкодження дерев, об'єктами дослідження є матеріальні носії інформації щодо кількісних і якісних характеристик зрубаних дерев. В експертній практиці трапляються випадки, коли надані на дослідження документи не містять усі необхідні для проведення експертизи дані. Так, в актах перевірки інколи не зазначаються дані про ділянку, на якій саме проведено перевірку, що унеможливає в подальшому проведенні слідчим перевірки законності здійснення вирубки (наявність чи відсутність дозволу на вирубку дерев тощо).

Аналогічно є ситуація, коли перевіркою дотримання вимог природоохоронного законодавства при використанні лісових ресурсів установлюється, що Держлісгосп проводив вирубку дерев за спеціальним дозволом, оформленим відповідно до норм чинного законодавства. Однак кількість фактично зрубаних дерев перевищує кількість дерев, зазначених у лісорубному або лісовому квитку (спеціальному дозволі на використання лісових ресурсів на виділеній лісовій ділянці), а акт перевірки не містить дані про те, які саме дерева із загальної кількості зрубані без спеціального дозволу. У таких випадках експерти-економісти роблять висновок про неможливість проведення дослідження щодо документально обґрунтування розрахунку розміру шкоди, заподіяної внаслідок незаконної вирубки дерев на певній ділянці лісу, у зв'язку з недостатністю даних.

Слід відмітити, що для повного та всебічного дослідження й визначення обґрунтованості включення до розрахунку таких показників, як вид знищеного або пошкодженого дерева, його діаметр

у корі біля шийки кореня тощо, доцільно призначати комплексні судові економічні та біологічні експертизи.

Питання, пов'язані з розрахунком розміру шкоди, заподіяної внаслідок незаконного знищення або пошкодження дерев, експерт-економіст вирішує в межах своєї компетенції, зокрема перевіряється відповідність вимогам чинного законодавства застосованих в розрахунку такс і правильність їхньої індексації.

Узагальнюючи викладене, відмітимо, що судово-економічна експертиза з питань визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок незаконного знищення або пошкодження дерев, може вирішувати питання тільки в межах компетенції експертів-економістів стосовно підтвердження розрахунків, проведених контролюючими органами. При проведенні експертиз цього напрямку експерти-економісти повинні мати на увазі, що питання законності проведених рубок не може вирішуватися в межах судово-економічної експертизи. Це є компетенцією слідчого або суду.